

ПІДТРИМКА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: НОВІ ПРІОРИТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Андрійчук Т. С.

*кандидат політичних наук,
заступник завідувача відділу*

*Секретаріату Кабінету Міністрів України,
старший викладач*

*Кисво-Могілянського школи врядування імені Андрія Мелешевича
м. Київ, Україна*

Повномасштабний військовий напад росії на Україну та міжнародна підтримка української боротьби значно прискорили інтеграцію нашої держави до Європейського Союзу. Вже у червні 2022 р. Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС. Відтак мають бути здійснені важливі реформи в політичній, економічній, соціальній і гуманітарній сферах для досягнення відповідності стандартам, принципам та законодавству ЄС. Посилення демократичних інститутів та створення умов для розвитку громадянського суспільства – одна з провідних сфер майбутніх перетворень. Водночас, плануючи кроки на цьому шляху, слід звернути увагу на розвиток відповідної сфери в самому ЄС, щоб врахувати не лише сталі стандарти, принципи і законодавство, але й проблеми, тенденції та пріоритетні напрямки посилення підтримки громадянського суспільства на загальноєвропейському просторі.

Відзначимо, що, на думку багатьох європейських організацій громадянського суспільства (ОГС), законодавство ЄС, що врегульовує їх діяльність, не є достатньо сприятливим та розвивається повільно. Насамперед, протягом вже кількох десятиліть ОГС закликають звернути увагу на перешкоди, з якими вони стикаються при транс-кордонній співпраці. Спеціальний Статут європейського кооперативного товариства існує з 2003 р., а інші учасники соціальної економіки, зокрема громадські асоціації та фонди, досі чекають на подібну регуляторну рамку для діяльності на рівні ЄС [1]. Європейський парламент ще з 1984 р. закликав прийняти Статут європейських асоціацій [2], а остання невдала спроба розробити правила, що регулюють діяльність суспільно корисних ОГС на рівні ЄС, мала місце ще понад 15 років тому [3].

Водночас у 2021 р. увага до проблем ОГС на рівні європейського простору значно посилюється і європейські структури спільно з ОГС знову повернулися до питання важливості ухвалення згаданого вище Статуту, а також прийняття іншого сприятливого регулювання.

Як засвідчує ухвалена Європейським парламентом Резолюція про звуження простору для громадянського суспільства, приводом для актуалізації цих питань стало прийняття в низці країн-членів ЄС під приводом пандемії COVID-19 дискримінаційних щодо громадського сектору законів, випадки перешкоджання діяльності ОГС, їхньому доступу до сталого фінансування та участі у прийнятті рішень, а також інших форм переслідувань, криміналізації та «пошуків цапів-відбувайл» серед ОГС [4].

Серед основних аргументів на користь єдиного Статуту для європейських ОГС наводився і факт, що з роками європейський бізнес отримав більш сприятливе регулювання на рівні ЄС, ніж громадський сектор. Відповідно необхідно «підтягнути» регуляторне поле діяльності ОГС, запровадивши режим, схожий на той єдиний ринок, в якому функціонують європейські компанії, кооперативи чи об'єднання економічних інтересів. Це дозволило б певному ОГС, наприклад, суспільно корисному фонду, що зареєстрований в одній країні-члені ЄС, отримати статус європейської асоціації і мати можливість юридичного визнання своєї діяльності в інших країнах-членах.

Прийняття Європейським парламентом на початку 2022 р. Резолюції про звуження простору для громадянського суспільства дозволило визначити низку пріоритетів у підтримці ОГС. Одним із найголовніших вбачається прийняття Європейською комісією комплексної загальноєвропейської стратегії сприяння громадянському суспільству (наразі подібні стратегії, концепції діють на національному рівні у багатьох країнах-членах ЄС). Запропоновано визначити мінімальні стандарти правового та адміністративного середовища громадянського суспільства; запровадити Статут європейських транскордонних асоціацій та некомерційних організацій; створити координаційні центри між європейськими інституціями та громадянським суспільством; посилити доступ до моніторингу політики ЄС та виконання бюджету ЄС; розширити гнучкий доступ до фінансування Союзу [4].

Європейський парламент також прийняв окрему Резолюцію з рекомендаціями Європейській комісії щодо Статуту європейських транскордонних асоціацій і некомерційних організацій [5]. У документі підкреслено, що національне законодавство та адміністративна практика, яка регулює створення, реєстрацію, фінансування, оподаткування, транскордонну діяльність ОГС, не повинні дискримінувати організації за місцем заснування. Тому Європейський парламент закликав Європейську комісію зосередитися на такому пріоритеті, як врегулювання на рівні ЄС Статуту та мінімальних стандартів діяльності ОГС для сприяння взаємному визнанню суспільно корисних організацій, включно з філантропічними організаціями, у кожній країні-члені ЄС, якщо вони визнані суспільно корисними організаціями, звільненими від оподаткування в одній із країн-членів [5]. Як відзначають прихильники

ідеї впровадження єдиного Статуту, він не лише гармонізує стандарти в Європі, але й створить додаткову систему регулювання, яка встановить такі важливі принципи, як недискримінація та мобільність. Це дозволить ОГС бути вільними у виборі місця діяльності і ставати європейськими неурядовими організаціями, а не просто національними. Іншим важливим питанням стане спільне визначення суспільної корисності ОГС в ЄС, що має запобігти свавільному трактуванню цього статусу [3].

Слід відзначити, що ОГС, які координують свою діяльність на загальноєвропейському просторі, досить позитивно оцінили згадані документи Європейського парламенту та закликали Європейську комісію, до якої адресовані парламентські пропозиції, до співпраці та врахування їхніх пропозицій [1]. Відповідно, слід очікувати, що найближчим часом має бути налагоджена робота Комісії з практичного втілення пріоритетів, визначених Європейським парламентом.

Як вже зазначалося, Україна, яка отримала статус кандидата на вступ до ЄС, наразі має здійснювати наближення свого законодавства до стандартів, принципів та законодавства Союзу. Це також стосується питань взаємодії держави з громадянським суспільством, реалізації права громадян на об'єднання, функціонування ОГС та їх участі в прийнятті рішень. Тому вже зараз важливо врахувати пріоритети, які визначаються у відповідній сфері в ЄС на найближчі роки. У цьому аспекті слід звернути увагу, що Україна, як і багато країн-членів ЄС, з 2007 р. має досвід прийняття спеціальних стратегічних документів з питань сприяння розвитку громадянського суспільства, хоча аналіз досвіду їх реалізації виявляє потребу подальшого удосконалення державної політики у цій сфері [6]. Підтримана Європейським парламентом ідея затвердити загальноєвропейську стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства свідчить, що незабаром буде визначено низку загальних для всіх країн-членів ЄС принципів і завдань. Відповідний процес має відслідковуватися і українською стороною, для того, щоб мати можливість оперативного наблизити до загальноєвропейських принципів Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки.

Крім того, для України важливо звернути увагу і на задекларовану пріоритетність для ЄС наближення регулювання діяльності ОГС до вже спрощеного регулювання бізнес-діяльності. Зауважимо, що в Україні на даний час бізнес в окремих питаннях так само має більші переваги, ніж громадський сектор. Насамперед, йдеться про питання реєстрації – на підставі модельного статуту ТОВ можна зареєструвати онлайн (портал «Дія») у часовий проміжок від 10 хв. (автоматично) до 1 робочого дня (якщо подані документи потребуватимуть певного втручання держреєстратора). Натомість, щоб зареєструвати громадську організацію потрібно звертатися до територіальних органів Мін'юсту чи ЦНАПу і процес розгляду документів займе до 3 робочих днів (за необхідності строк може бути продовжений до 15 робочих днів).

Таким чином, визначений пріоритет ЄС стосовно надання ОГС таких самих сприятливих умов, як і бізнесу, має стати додатковим стимулом для відповідного удосконалення законодавства в Україні в межах підготовки до вступу до ЄС. Не менш важливим питанням, яке потребує поступу з урахуванням пріоритетів ЄС, є розвиток механізмів залучення ОГС до прийняття рішень, у тому числі прийняття у другому читанні законопроекту «Про публічні консультації». Окремо слід звернути увагу на заплановане визначення на рівні ЄС єдиного підходу до визнання статусу суспільної корисності ОГС (в Україні такий статус і відповідні преференції для ОГС законодавством поки що не передбачені).

Література:

1. A European Statute for Associations: Let's get the ball rolling / Civil Society Europe. URL: <https://civilsocietyeurope.eu/a-european-statute-for-associations-lets-get-the-ball-rolling>.

2. European statute for associations and NGOs / European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/european-statute-associations-and-ngos>.

3. A European statute for associations and NGOs – long overdue recognition for civil society / European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/european-statute-associations-and-ngos-long-overdue-recognition-civil-society>.

4. A resolution on the shrinking space of civil society in Europe adopted by European Parliament 08.03.2022 / Legislative Observatory. URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1696770&t=e&l=en>.

5. European Parliament resolution of 17 February 2022 with recommendations to the Commission on a statute for European cross-border associations and non-profit organisations / European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0044_EN.html.

6. Андрійчук Т. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства: проблеми організаційно-функціонального забезпечення. *Політичні дослідження*. 2021. № 2. С. 80–93.